

Gegrepen door een ideaal

In de afgelopen maanden — na de verkiezingsdrukte — heb ik o.m. twee kleine boekjes gelezen waarvan de inhoud mij nog telkens bezighoudt.

Het ene is een publikatie van Dr. Prakke te Assen, de merkwaardige directeur van een uitgeversbedrijf en drukkerij, die een zeldzame combinatie van eigenschappen in zich verenigt: commerciële zin, die voor het beheer van een groot bedrijf nodig is én een in idealisme wortelende behoefte aan wetenschapsbeoefening, die hem tot privaat-docent in de publicistiek aan de Groningse Universiteit heeft gemaakt.

Prakke is een van de nakomertjes uit die roerige jeugdbewegingsperiode van een halve eeuw geleden. Hij heeft de nabloei daarvan meegemaakt en zijn aangeboren speurzin heeft hem er toe gebracht alles te verzamelen wat omstreeks en kort na de eeuwwisseling is gepubliceerd door de verschillende vormen van vrije jeugdbeweging, die toen ontstonden en het korter of langer tijd hebben uitgehouden. Henlo Prakke noemt zijn boekje „De groepskrantjes der opkomende voorhoede”.

De schrijver heeft vroeger al eens een studie gepubliceerd naar aanleiding van een enquête, die hij hield onder een groot aantal vooraanstaande Nederlanders om na te gaan in hoeverre de kleine pers — weekbladen, jeugdkranten e.d. — op de vorming van deze Nederlanders haar invloed heeft doen gelden. Het spreekt daarom vanzelf, dat deze kant van de zaak ook in zijn jongste publicatie de bijzondere aandacht van Dr. Prakke heeft gehad.

Bij mij is het wat anders, dat mij zo geboeid heeft en ik zal U straks vertellen wat dat is.

*
* *

De voornaamste bron, waaruit een stroom van de door Prakke bedoelde groepskrantjes zijn opgespoten, is de Bak geweest, de bijnaam van de Haarlemse Kweekschool voor onderwijzers. Een verzamelplaats voor jongens voornamelijk komend uit het arbeidersmilieu, die voor onderwijzer werden opgeleid.

Een halve eeuw geleden was de situatie aldus: dat de arbeiders, die hun kinderen gaarne wilden behoeden voor een levenslot, gelijk aan het hunne, als enige mogelijkheid voor een zoon met goed verstand, de opleiding tot schoolmeester voor ogen zagen. Dat was toen vrijwel de enige kans om de jongen een beter bestaan in de toekomst te waarborgen. Als men nagaat, hoe laag toen de onderwijzers-salarissen waren, zal men begrijpen, dat deze ouders waarlijk niet te hoog grepen!

Deze arbeidersjongens, die in Haarlem en elders waar onderwijzers werden opgeleid, studeerden, ondergebracht in armelijke kosthuizen kwamen in aanraking met kunst en wetenschap en ontdekten welk een levensrijkdom op cultureel gebied de grote massa tekort kwam. Ze botsten ook op tegen burgerlijke levensgewoonten waarvan zij de innerlijke voosheid doorzagen.

Zij stichtten de organisatie van Kwekelingen, die de eerste is geweest van de bonte rij die later de vrije jeugdbeweging zou worden.

Het is interessant citaten uit hun eerste gehectografeerde krantjes te lezen. Dat deze snel door de schooldirecties werden verboden en toen clandestien verschenen bewijst wel dat ze tegen de toenmalige gezagsverhoudingen en maatschappelijke omstandigheden in verzet kwamen.

Toch ontbreekt aanvankelijk een wel-omschreven doel waarnaar men streefde en werd ook een vaste beleidslijn gemist. Het zijn voornamelijk lyrische ontboezemingen, waarvan ik U hier een enkele voorlees:

„Als wij met vuur redeneren over sommige zaken” — aldus een hoofdartikel over „Ons Jongzijn” in Baknieuws — „als wij met zekere vrijmoedigheid denk-

beelden verkondigen; als we ideeën opwerpen; als we af en toe eens niet verbergen, dat we ons bestaan voelen, dan kan men ons dikwijls zo koudontnuchterend toevoegen: Weet je wel, hoe jong je nog bent?"

Daartegenover stelt de schrijver dan: „Wij zijn de toekomstige maatschappij”; van ons hangt de loop der wereldgebeurtenissen in de volgende halve eeuw voor het grootste deel af. En dat onze invloed pas begint in de jaren die nog komen moeten, is dat een reden om ons bestaan van nu te ontkennen? Zijn de jaren, die komen minder gewichtig dan die zijn? Neen, ze zijn gewichtiger, want de wereld gaat vooruit . . .”

In een recensie van het door mij behandelde boekje in de N.R.C. las ik dat in de citaten „veel opgewonden uitingen van schooljongens” voorkomen.

Ach ja, G. L. dat zal niemand ontkennen, maar daarmee doet men toch het gehele verschijnsel van de toen opstandige jeugd bepaald onrecht.

Want nu we een halve eeuw verder zijn en er dus de nodige afstand is ontstaan die mogelijk maakt om de zaak objectief te beschouwen, nu moeten we toch toegeven dat we hier te maken hebben gehad met méér dan een stro-vuur, met méér dan voorbijgaande opstandigheid van de komende generatie tegen de gaande.

Dat blijkt duidelijk als ik enkele namen noem van de jongens die zich toen zo roerden: Rob Casimir, Theo Thijssen, Wim Banning en Koos Vorrink.

Zoals ik zei, was de vorm en de richting, waarin de bewegelijkheid zich uitte, wat onbestemd en aanvankelijk niet erg duidelijk. Later nam het vaste vorm aan in de aanvaarding van de geheelonthouding als een voor de hand liggende uiting van verzet tegen een stuk levenspraktijk. Daarna bekeerde de beweging zich allengs tot het democratisch socialisme.

En wie nu met open ogen de ontwikkeling van de laatste halve eeuw heeft gevolgd en daarin de enorme invloed van dat socialisme in- en op ons volk verstaat, wie daarin de overwegende invloed van Banning en Vorrink op de ontwikkeling van dat socialisme erkent, die zal moeten toegeven dat hier van geen toeval, veel minder nog van „opgewonden uitingen van schooljongens” sprake is geweest. Hier is een rechte lijn te bespeuren in het leven van mensen, die door een ideaal zijn gegrepen.

*
* * *

Het andere geschrift, waarover ik U spreken wil, is het fraai uitgevoerde gedenkboekje, gewijd aan de nagedachtenis van Koos Vorrink. Het bevat maar weinig tekst en is hoofdzakelijk een verzameling foto's, uit het leven van deze merkwaardige man, die in de meest volstrekte zin zijn leven heeft gegeven aan de strijd voor zijn idealen.

In stille bewogenheid bekijkt men de foto van Koos als hij 1½ jaar is en zit op de schoot van zijn moeder. Men zoekt naar bekende trekken in dit kindergezigtje en vergelijkt het met de wat barse kop van vader. En dan volgt een serie foto's uit zijn kwekelingentijd. Juist dus de periode die ook Dr Prakke heeft behandeld. Men vindt in groepsfoto's sommige bekende gezichten van mensen, die later in de grote mensen-maatschappij een rol zijn gaan spelen en uiteraard ook vele van jongelui die men niet kan thuisbrengen en van wie ik niet weet of en waar zij zijn terechtgekomen.

Er is een afbeelding van het titelblad van de bundel schetsen van Troelstra uit 1898 'Van leed en strijd', dat Koos als 18-jarige in 1910 ten geschenke gaf aan Wim Banning. Hij schreef daarin de volgende opdracht: „Ik zie het vóór ons, óns leven van Leed en Strijd, maar ik zie tevens de lichtende Dageraad, waar de Zege wacht!” Een hand broeder en voorwaarts! In het licht der Waarheid en der Liefde! 21 februari 1910. Koos”.

Deze, met een nog onvolgroeide jongenspoot geschreven woorden zullen in die tijd wel niet onder andere ogen zijn gekomen dan die van Banning. Maar als dat wel het geval is geweest en een volwassene ze had gelezen, zou er een mooie kans zijn geweest, dat ze dezelfde beoordeling hadden gekregen als het zoëven geciteerde uit de N.R.C. „een opgewonden uiting van een schooljongen.”

Wij, die nu, na een kleine halve eeuw deze opdracht onder ogen krijgen, weten beter. Wij, die Koos Vorrink in zijn levensgang hebben kunnen volgen, wij weten, dat wat daar staat, heilige ernst is geweest. Een geloofsbelijdenis van een jonge man, door een ideaal gegrepen, die dit Credo zijn leven lang is trouw gebleven. En wij beseffen, dat het onbillijk en zelfs onverstandig is, te vroeg een oordeel uit te spreken over jeugdutingen. De tijd moet zijn kans krijgen om zo'n stelling op zijn waarde te toetsen. Die tijd hebben we t.a.v. Koos gehad: zijn uitspraken waren volkomen in evenwicht met zijn daden.

Als Koos Vorrink een aantal jaren later mee de internationale socialistische jeugdbeweging heeft gesticht, trekt hij door het buitenland om banden van kame-

raadschap te leggen. We vinden in het boekje foto's van internationale jeugdcongressen. Groepjes jonge mannen en vrouwen uit alle delen van de wereld. Ook opgewonden, onbekookte jongeren? Ze zullen er stellig bij geweest zijn, wier enthousiasme een strovuur was. Maar ik zie er ook een meisje zitten, Alice Bacon, dat thans voor de Labour Party zitting heeft in het Engelse Lagerhuis. En daar is ook de resolute kop van Hans Hedtoft, die later Minister President van Denemarken zou worden. In het gezelschap zal zich ook bevonden hebben Erich Ollenhauer, de tegenwoordige leider van de S.P.D. in Duitsland.

Elders vind ik een foto van Koos, als hij in 1949 met een vliegtuig is neergestort in Denemarken en ernstig gewond in een Deens ziekenhuis ligt, met dezelfde Hans, de Minister-president bij hem op bezoek. Er zijn blijvende vriendschappen gesmeed en — wat meer zegt — er zijn mensen gevormd, die op de ontwikkeling van onze samenleving hun invloed hebben doen gelden.

Ziet, dit was het wat ik U vanmorgen aan de hand van deze twee kleine boekjes wou zeggen: dat mensen, die door een ideaal zijn gegrepen, niet alleen het eigen leven een onvergankelijke rijkdom en glans geven maar bovendien tot het verrichten van grote dingen in staat zijn.

Is het wonder, dat als vanzelf mijn gedachten uitgaan naar onze onlangs gestorven landgenoot v. Heuven-Goedhart, die — zoals de pers zei is uitgebrand in zijn onstuimige begaanheid met het lot der vluchtelingen? Die met — en door zijn leven grote dingen tot stand bracht en bij miljoenen schaamtegevoelens wegens tekortschieten tegenover de verdruchte medemens ocriep?

*
* *
*

Tegen de achtergrond van zoveel duizenden mensen, die zonder idealen en onbewogen door het leven gaan, is het nuttig hierbij eens stil te staan. Terwijl ik dit zo zeg, voel ik dat ik mijzelf voor een moeilijkheid plaats. Immers, als ik het heb over een ideaal, waarvoor men warm kan lopen, heb ik nog niets gezegd over de aard en het karakter van dat ideaal. Geldt alles wat ik zei ook voor de man of vrouw bij wie de hoogste wens vervuld is, als een van onze Nederlandse wielrenners in de Tour de France de gele trui veroverft? Of voor de N.S.B.-er die in de laatste oorlog vrijwillig zijn leven offerde aan het Oostfront in de strijd tegen zijn vaderland?

Het is een ietwat moeilijke vraag want ik heb zoëven al gezegd, dat 50 jaar geleden de idealen van de toenmalige jeugdbeweging door de grote massa niet hoog werden aangeslagen. Stel, dat het democratisch socialisme geen toekomst had gehad en dat dus de beweging van Vorrink en de zijnen in het zand was gelopen, zou dan nu een boekje aan zijn nagedachtenis gewijd zijn en zouden we dat dan nu met zoveel liefde en piëteit bekijken en bespreken?

Ik dacht er eerst over, mijn toespraakje hier maar te beëindigen en U te laten zitten met een onbeantwoorde vraag, waarover U deze zondag zoudt mogen nadenken. Toch vind ik het maar beter, er nog iets aan toe te voegen.

Ik ben bijna verplicht aan te geven wat wel en wat niet als een werkelijk ideaal moet worden aangemerkt. Ik ben mij ervan bewust, dat dit niet eenvoudig is. Laat ik er daarom slechts enkele slotopmerkingen over maken.

Ten eerste zal het ideaal niet op zichzelf gericht moeten zijn. Het najagen van eigen belang moge begrijpelijk en zelfs tot op zekere hoogte respectabel zijn, het vermag toch niet die warmte en diepe voldoening te geven, die gelegen is in het streven naar iets dat buiten de eigen belangensfeer ligt en het welzijn van anderen beoogt.

Bovendien zal het moeten gaan om dingen die naar algemeen menselijke begrippen en opvattingen als goed worden aanvaard. Hetgeen betekent, dat we niet met absolute waarden te maken hebben, maar met een taxatie, die zich in de loop der tijden — al naar de wisseling der omstandigheden — wijzigt.

Als ik vanmorgen het licht heb laten vallen op de grote waarde voor individu en samenleving van het aanhangen en nastreven van idealen, kan ik onmogelijk mijn luisteraars adviseren, nu maar spoedig een ideaal aan te schaffen, voor zover ze dat nog niet hebben.

Hier spelen karakter en aanleg een overwegende rol.

Slechts kan ik besluiten met gelukkig te prijzen hem of haar die door een werkelijk ideaal gegrepen werd en daardoor het eigen leven zin gaf, door het besef, mee te werken aan de verheffing van onze beschaving en aan de vergroting van het geluk van allen.

A. C. PLOEG-PLOEG.

HET WOORD VAN DE WEEK

VERSCHIJNT
WEKELIJKS
16 SEPTEMBER 1956

Frankering bij
Abonnement
UTRECHT

De Heer
Mevrouw
Mejuffrouw

Onbestelbare exemplaren
terug aan:
Bleyenburgerstraat 1, Utrecht

Het Woord van de Week

Humanistische radiolezingen uitgesproken voor de Vara-microfoon.

Administratie en redactie: Humanistisch Verbond, Bleyenburgerstraat 1, Utrecht, Postgiro 304960
Abonnementsprijs bij vooruitbetaling f 1,— p. kwart., losse numm. f 0,20, buitenland f 4,60 p.j.